

Явний Олексій Іванович
аспірант
Львівського університету бізнесу та права
Yavnyu Oleksiy
Postgraduate Student of the
Lviv University of Business and Law
ORCID: 0009-0006-5885-2697

DOI: 10.25313/2520-2308-2024-1-9464

ЮРИДИЧНІ ДОКУМЕНТИ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

LEGAL DOCUMENTS: FEATURES AND LEGISLATIVE REGULATION

Анотація. У статті досліджуються особливості юридичних документів з позиції практичного аспекту. Визначено, що юридичні документи не повинні суперечити чинним законам і політиці керівних органів. З'ясовано, що одним із найважливіших етапів складання та розповсюдження юридичних документів є юридична експертиза, яку слід розглядати як діяльність, яку здійснює компетентний орган зі спеціальними знаннями для забезпечення відповідності поданих юридичних документів чинному законодавству та міжнародним договорам. Виокремлено вимоги, яких слід дотримуватися у тексті юридичних документів. Визначено, що юридична примусовість є основною ознакою юридичних документів, але цей вид документа має й інші ознаки, які сприяють формуванню визначення поняття «юридичний документ». Встановлено, що юридичні документи створюються як фізичними, так і юридичними особами і можуть бути офіційними та неофіційними. Зазначено, що у чинній правовій системі важливо, щоб кожен юридичний документ мав зовнішню дефініцію, яка відображає суть, тобто форму дії, найменування, обсяг, місце і час прийняття, підпис, реєстраційний номер та реквізити посадової особи, яка підписала цей документ. Класифіковано юридичні документи за характером створення. Виявлено, що вибір оптимальної класифікації правових документів є важливим для теоретичного аналізу та практичного спрямування правових документів. Розглянуто особливості юридичної експертизи проектів юридичних документів. Виявлено, що кожен юридичний документ має суб'єкт, об'єкт, юридичні факти (наприклад, при видачі свідоцтва), а також місце і час видання (створення) документа, що «годається». Визначено, що чинне законодавство встановлює чіткі вимоги до форми та змісту юридичних документів, а також до конкретних вигідів, які застосовуються в окремих випадках. Також зазначено, що залежно від виду інформації юридичні документи можна поділити на документи, що містять доказову інформацію і необхідні для повного, всебічного та об'єктивного розгляду конкретної справи, та документи, що складаються відповідними державними органами в процесі їх діяльності. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження технології проведення правової експертизи юридичних документів.

Ключові слова: юридичний документ, законодавство, законодавче регулювання, юридичні факти, юридична експертиза.

Summary. The article studies the features of legal documents from the perspective of the practical aspect. It is determined that legal documents should not contradict current laws and policies of governing bodies. It has been established that one of the most important stages in the preparation and dissemination of legal documents is legal examination, which should be considered as an activity carried out by a competent authority with special knowledge to ensure compliance of the submitted legal documents with current legislation and international treaties. The requirements that must be observed in the text of legal documents are highlighted. It has been determined that legal compulsoriness is the main feature of legal documents, but this type of document also has other features that contribute to the formation of the definition of the concept of «legal document». It has been established that legal documents are created by both individuals and legal entities and can be official and unofficial. It is noted that in the current legal system it is important that each legal document has an external definition that reflects the essence, that is, the form of action, name, volume, place and time of adoption, signature, registration number and details of the official who signed this document. Legal documents are classified according to the nature of their creation. It has been revealed that the choice of the optimal classification of legal documents is important for the theoretical analysis and practical direction of legal documents. The features of legal examination of draft legal documents are considered. It was revealed that each

legal document has a subject, an object, legal facts (for example, when issuing a certificate), as well as the place and time of publication (creation) of the «attached» document. It has been determined that the current legislation establishes clear requirements for the form and content of legal documents, as well as for specific types used in individual cases. It is also noted that, depending on the type of information, legal documents can be divided into documents containing evidentiary information and necessary for a complete, comprehensive and objective consideration of a particular case, and documents compiled by relevant government bodies in the course of their activities. The prospect of these studies in this direction is the study of technology for conducting legal examination of legal documents.

Key words: legal document, legislation, legislative regulation, legal facts, legal expertise.

Постановка проблеми. У суспільстві постійно створюються та функціонують численні документи різної форми та змісту. Від організації документообігу залежить ефективність роботи установ, організацій та підприємств. За допомогою документованої інформації здійснюється планування, фінансування, управлінська діяльність, облік і звітність ланок управління. Те, що перевіряється під час перевірок та ревізій, — це також документація. Це пояснюється тим, що документи використовуються як основний доказ і джерело інформації щодо певних фактів.

Необхідність наукового дослідження питань поняття, характеристики та аналізу видів юридичних документів зумовлена якісно новим рівнем суспільних відносин у нашій країні та динамікою розвитку українського суспільства. Актуальним є вивчення юридичних документів, бо вивчаючи їх, можна більше дізнатися про правове життя, законодавство та судову систему конкретного суспільства, країни чи народу певного історичного періоду.

Залишається невирішеною проблема вибору оптимальної класифікації юридичних документів, яка може покращити теоретичне та практичне розуміння таких документів у суспільній дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридичні документи (поняття, види, особливості, законодавче регулювання тощо) є предметом досліджень багатьох вчених та практиків. Зокрема, вагомий внесок у дослідження і розвиток цієї теми зробили такі науковці та практики: В. Бутенко [1], М. Вилегжаніна [2], О. Гиляка [3; 4], Л. Легін [5], Д. Манько [6; 7], І. Онищук [8], І. Попова [9], Т. Сендецька [10], О. Сидоренко [11], І. Шутак [12] та інші. Проте аналіз наукових досліджень, включаючи при цьому результати системного і комплексного аналізу літератури [1–21], доводить, що описані вченими питання сьогодні є ще не до кінця вивчені, зокрема з теоретико-практичної точки зору.

Мета статті. Метою статті є дослідити особливості юридичних документів з позиції практичного аспекту, законодавчого регулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Центральним питанням, яке необхідно розглянути, є поняття юридичного документа. Варто зазначити, що терміни «документ» і «юридичний документ» часто вживаються як синоніми, оскільки визначення поняття «юридичний документ» законодавством не

встановлено. Нормативно-правові документи повинні відповідати нормам законодавства Конституції України, загальновизнаним нормам міжнародного права та міжнародним договорам України з іншими державами. Юридичні документи не повинні суперечити чинним законам і політиці керівних органів. Їх мають видати виключно компетентні органи відповідно до їх офіційно визначених повноважень.

Юридичні документи містять інформацію про суспільство, політичний устрій, звичаї та культуру народу. Вивчаючи природу юридичних документів, доцільно розкрити зміст правового життя шляхом набуття знань про право та правові явища.

Особливості, характерні для певного типу юридичного документа, не завжди підходять для всіх типів юридичного документа. У юридичних енциклопедіях поняття «правовий документ», «юридичний документ» часто замінюють поняттями «нормативно-правовий акт», «правовий акт». У юриспруденції не можна використовувати такі широкі поняття, як «документ», оскільки не всі документи є правовими. Юридичні документи є особливим видом документів. За допомогою юридичних документів оформляються рішення і дії різних установ, посадових осіб і громадян [8].

Реалізація ефективних правових приписів можлива лише за наявності якісної системи нормативної правової поведінки. Однак організація діяльності держави і взаємодія індивідів у суспільстві пов'язані зі створенням і розповсюдженням різноманітних юридичних документів: договорів, декларацій, рішень і т.д. І це залежить саме від ступеня відповідності юридичних документів чинним законам. З одного боку, якість правового впливу залежить від потреб суспільства. Одним із найважливіших етапів складання та розповсюдження юридичних документів є юридична експертиза.

Юридичну експертизу юридичних документів слід розглядати як діяльність, яку здійснює компетентний орган зі спеціальними знаннями для забезпечення відповідності поданих юридичних документів чинному законодавству та міжнародним договорам. Основними прийомами юридичної експертизи юридичних документів є прийоми концептуальної оцінки письмових юридичних актів, прийоми системно-правової оцінки письмових юридичних актів, прийоми юридично-технічної оцінки письмових юридичних актів [6].

Власне, вираження права в юридичних документах дозволяє більш якісно і повно реалізувати суспільні потреби, які лежать в основі формування прагнення регулювати ті чи інші відносини або підносити окремі суб'єкти, об'єкти і дії до певного становища. Проте такі заяви мають відповідати духу та принципам права та ідеям свободи та формальної рівності [7].

У тексті юридичних документів можна виділити такі основні вимоги:

- 1) вказівка і офіційність — вираження юридичного документа повинно мати вольовий характер і передбачати незалежність реалізації правових норм від суб'єктів, їх особистих відносин, їх згоди або неприйняття цього припису;
- 2) логічна завершеність і завершеність тексту — в юридичному документі його зміст повинен бути виражений повністю, не залишаючи місця для подальших можливостей шляхом «вгадування» негласних положень документа. Широке тлумачення, засноване на аналогії, повинно враховувати всі без винятку властивості фраз, положень і правил юридичного документа, а суб'єкт правовідносин не повинен з'ясовувати значення норм, виражених у документі;
- 3) точність і визначеність юридичної форми, що максимально повно вказує значення фраз і виразів, що містяться в документі. Текст документа повинен бути повністю зрозумілим і не «розпадатися» на незрозумілі фрази, зміст яких може мати кілька значень;
- 4) максимальна економія, оптимальна місткість, компактність викладу — юридичні документи повинні бути лаконічними, тобто мають бути дуже коротким (але без шкоди для повноти інформації, що міститься в документі);
- 5) спокій і неупередженість — під час написання юридичних документів не допускаються виразні та образні мовні засоби, урочистість, риторичність, пафос, вирази, треба бути обережним із вживанням слів із переносним значенням (троп) для посилення думки;
- 6) стиль і мовна культура документа — правильне редагування структури тексту відповідно до правил мови, дотримання правил граматики, синтаксису, пунктуації і, головне, стилю при написанні;
- 7) використання законодавчо визначених юридичних термінів для позначення понять, які невідомі в повсякденній мові або мають значення в законодавстві, відмінне від загальноприйнятої мови, є інструментом, який може забезпечити загальну ясність і популярність права. Правова термінологія використовує узгоджену термінологію в усій правовій системі для забезпечення повноти та стислості.

Звичайно, юридична примусовість є основною ознакою юридичних документів, але цей вид до-

кумента має й інші ознаки, які сприяють формуванню визначення поняття «юридичний документ». Іншими словами: це тип документа, який містить інформацію з конкретними деталями; він призначений для запису на фізичному носії та передачі в просторі та часі через циркуляцію інформаційних систем; це письмовий документ, який міститься в правовому положенні; це документ, який складається в процесі фактичної діяльності учасників правовідносин; це документ, створення та зміст якого адаптовано до конкретних вимог; це документ, який має юридичне значення.

Узагальнюючи всі ці функціональні ознаки, можна говорити про юридичний документ як про письмовий документ певної форми, складений з урахуванням конкретних вимог органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи громадян і включений до правового регулювання [2].

Юридичні документи створюються як фізичними, так і юридичними особами і можуть бути офіційними та неофіційними. З іншого боку, в самому документі фіксується елемент, фрагмент навколишнього світу (подія, явище, процес, особа тощо) або конкретна інформація про щось, а часто і те, і інше. Кріплення здійснюється різними способами, з використанням більш-менш спеціальних знань, умінь, навичок і технічних засобів, а зображення об'єктів відбувається на матеріальному носії. Усі юридичні документи створюються в рамках процесів правового регулювання. Це положення свідчить про те, що законодавче регулювання характеризується включенням правових документів. Крім того, документи, які раніше були включені до процесу законодавчого регулювання, є законними, навіть якщо вони більше не є частиною цього процесу [3].

У чинній правовій системі важливо, щоб кожен юридичний документ мав зовнішню дефініцію, яка відображає суть, тобто форму дії, найменування, обсяг, місце і час прийняття, підпис, реєстраційний номер та реквізити посадової особи, яка підписала цей документ [12].

Належна реєстрація, зберігання, перевірка, юридична видача та автентичність юридичних документів є істотними вимогами соціальної легітимності та правового порядку, стабільності та захисту громадянських прав і нормальної діяльності уряду. Тому держава не байдужа до порушень у сфері документообігу. Кримінальний кодекс України [13] містить низку положень, що регламентують відповідальність за злочини, пов'язані з порушеннями у сфері документообігу.

У ст. 99 чинного Кримінального процесуального кодексу України документом є матеріальний об'єкт, створений спеціально для збереження інформації і містить зафіксовану за допомогою письмових знаків, звуків і зображень інформацію, яка може бути використана як доказ фактів або об-

ставин. Документи можуть включати фотографії, аудіозаписи, відеозаписи та інші носії, у тому числі електронні матеріали, отримані за результатами вчинення кримінально-процесуальних дій, передбачених чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також носії інформації, що фіксують процесуальні дії за допомогою технічних засобів і підготовлені в порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України, а також протоколи процесуальних заходів та додатки до них, результати перевірок та акти перевірок [14].

Залежно від характеру створення розрізняють такі юридичні документи: оригінал — перший або єдиний примірник офіційного документа; копія — документ, який точно відтворює та призначений для відображення всіх зовнішніх характеристик або частин іншого документа та його інформації. Копії поділяються на: вихідні дані (повний примірник оригіналу документа, зроблений одночасно з оригіналом), витяг (примірник офіційного документа, який відтворює окремі частини та засвідчений належним чином), копія витягу (повторний примірник документа, що має юридичну силу). Важливо зазначити, що в юридичній практиці важливою ознакою документа є можливість зробити його копію. Уміння створювати копії та чітко розрізняти оригінали та копії документів за їхнім правовим статусом має велике значення при роботі з електронними документами та в судових спорах [9].

Вибір оптимальної класифікації правових документів є важливим для теоретичного аналізу та практичного спрямування правових документів. Досліджуючи функції юридичних документів, можна визначити ступінь ефективності документів. Правильне використання юридичних документів забезпечує перебіг суспільних процесів у режимі законності, що являє собою нормальне функціонування суспільства.

На сьогоднішній день засоби контролю за якістю підготовки юридичних документів суттєво вдосконалені та базуються на триетапному процесі підготовки юридичних документів. Іншими словами, можна створити чернетку юридичного документа, щоб уникнути помилок та завчасно змінити текст документа на основі коментарів [1].

Практика юридичної експертизи проектів юридичних документів стає все більш поширеною і включає:

- розробку як загальнодержавних, так і відомчих, обласних і місцевих юридичних документів;
- проведення правових досліджень юридичних документів на всіх стадіях розробки, внесення до законодавчих органів, обговорення та прийняття;
- поширення практики проведення правової експертизи чинних юридичних документів на предмет узгодженості з іншими документами, місця в правовій системі, відповідності внутрішніх

нормативних актів, відповідності державі потребам розвитку суспільних відносин;

- підвищення рівня правового забезпечення органу юридичної експертизи юридичних документів, що дозволило об'єднати юридичний статус експертизи, порядок її проведення, правовий статус суб'єкта експертної діяльності та складання експертних висновків;
- запровадження системи правової перевірки правовстановлюючих документів, що виражається у запровадженні практики проведення різних видів правової перевірки (основної, додаткової, індивідуальної, групової тощо);
- створення спеціального органу з питань проведення юридичної експертизи юридичних документів, який може проводити як основну, так і додаткову експертизу, контрольну експертизу, багаторазову експертизу тощо;
- забезпечення професійної підготовки осіб у межах відповідного рівня освіти у закладах вищої освіти та підвищення кваліфікації юристів, які проводять юридичну експертизу юридичних документів [1].

Кожен юридичний документ має суб'єкт, об'єкт, юридичні факти (наприклад, при видачі свідоцтва), а також місце і час видання (створення) документа, що «додається». Деякі з цих «додатків» (назва документа, орган, який видав документ, дата, місце видачі, підпис посадової особи, печатка) називаються істотними елементами документа і надають йому юридичної сили та роблять його законним.

Збірник юридичних документів повинен бути публічно представлений. Письмова мова вимагає чіткої синтаксичної будови і повного дотримання стилістичних норм і граматичних правил. Грамотність означає дотримання правил орфографії, пунктуації та граматики. Насправді вимоги до грамотності значно ширші. Окрім особистих мов, є професійні мови та рівні комунікативної грамотності. Усі терміни, спеціальні поняття, поняття, створені під впливом професійного мислення, повинні відповідати всьому об'єму знань і можуть використовуватися лише за умови, що вони фактично не тотожні. Комунікативно зрозумілий текст не повинен допускати відстрошеної інтерпретації того самого тексту [4].

Різновидом юридичного документа є документ, який створює правовий акт, для якого він документується, тобто правовий результат. Такий документ вказує на його правовий характер, його юридичне значення, тобто на початок правових наслідків. Це відрізняє юридичні документи від інших документів, які самі по собі не мають правових наслідків (наприклад, довідкові документи, картографічні документи, документи, що посвідчують особу). Залежно від виду правових наслідків юридичні документи логічно вписуються в систему

правових актів. При цьому нормативно-правові документи відрізняються від інших правових актів формою зовнішнього оформлення (документації). Однією з важливих вимог має бути юридична форма документа, яка дозволяє переконатися, що це юридичний документ, тобто обов'язковий правовий акт, який породжує правові наслідки та захищений від порушення завдяки можливості застосовувати державний примус (у формі юридичної відповідальності) [11].

Правові акти як різновид документа характеризуються, насамперед, загальними властивостями: документальною фіксацією відомостей, формально визначеною фіксацією їх вираження в документі за суворо визначеним зразком. Водночас правостановлюючі документи поряд з іншими документами наділяються певними функціями. Сюди ж входять установи, уповноважені готувати та приймати правові акти. Правові акти служать для встановлення норм та їх реалізації, тобто виникнення, зміни та припинення правовідносин [10].

Нормативно-правовий акт — це прийнятий у встановленому порядку правовий документ (акт) уповноваженого органу влади, що встановлює, змінює або скасовує правову норму [5].

Чинне законодавство встановлює чіткі вимоги до форми та змісту юридичних документів, а також до конкретних видів, які застосовуються в окремих випадках. Залежно від виду інформації юридичні документи можна поділити на документи, що містять доказову інформацію і необхідні для повного, всебічного та об'єктивного розгляду

конкретної справи, та документи, що складаються відповідними державними органами в процесі їх діяльності. Кожен юрист використовує у своїй роботі юридичні документи: закони загального чи спеціального характеру, положення, довідники, офіційні звіти чи огляди справ приватного сектора, праці теоретиків чи практиків, юридичні публікації, встановлені форми та збірники зразків. Велика кількість юридичних документів потребує формування методики обробки у вигляді бази юридичних документів, що значно спрощує правову діяльність адвокатів, нотаріусів, судів, посадових осіб та службовців органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів, прокурорів, юристконсультів тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, проведені дослідження дали можливість висвітлити основні аспекти і особливості юридичних документів з позиції законодавчого регулювання. Дослідження такої проблематики дозволило відзначити, що юридичні документи містять інформацію про суспільство, політичний устрій, звичаї та культуру народу, а також те, що особливості, характерні для певного типу юридичного документа, не завжди підходять для всіх типів юридичного документа. Відзначено важливу роль юридичної експертизи у процесі розробки та складання юридичних документів, а також виокремлено вимоги до складання юридичних документів.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є дослідження технології проведення правової експертизи юридичних документів.

Література

1. Бутенко В.О. Історія виникнення та становлення правової експертизи юридичних документів // *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 29–35.
2. Вилегжаніна М. Нормативно-правовий акт як особливий вид документа // *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського*. 2010. Вип. 27. С. 281–287.
3. Гиляка О.С. До питання історії юридичного документа // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 34(1). С. 7–11.
4. Гиляка О.С. Основні вимоги до юридичного документа // *Право і суспільство*. 2017. № 4(2). С. 3–8.
5. Лєгін Л.М. Нормативно-правовий акт: поняття та система ознак // *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 21–26.
6. Манько Д.Г. Технології проведення правової експертизи юридичних документів // *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса : Фенікс, 2016. Вип. 25. С. 63–67.
7. Манько Д.Г. *Юридичні технології та алгоритми формалізації права у вимірі юридичної діяльності*: монографія. Одеса : Фенікс, 2019. 320 с.
8. Онищук І. Техніка юридичного письма: понятійно-категоріальний апарат // *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 87–94.
9. Попова І.М. Правове регулювання засвідчення копій електронних документів // *Правова інформатика*. 2011. № 3–4(31). С. 43–49.
10. Сендецька Т.В. Визначення поняття «правовий акт» у правовій системі України // *Форум права*. 2011. № 3. С. 708–711.
11. Сидоренко О.О. Стівідношення понять правового акта і правового документа // *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 1. С. 18–22. doi: <https://doi.org/10.15421/392104>.
12. Шутак І. Юридична техніка як сфера наукових знань і навчальна дисципліна // *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 81–86.

13. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.12.2023).

14. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (із змінами та доповненнями). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 14.12.2023).

15. Провадження у справах про адміністративні правопорушення / Під заг. ред. С.В. Петкова; Боднарчук О.Г., Бортняк В.А., Бортняк К.В., Грицай Т.Г., Добрянська Н.В., Золотарьова М.К., Петков С.В., Скриньковський Р.М. Київ: КНТ, 2023. 197 с. URL: <https://jurkniga.ua/provadhennya-u-spravakh-pro-administrativni-pravorushennya/> (дата звернення: 14.12.2023).

16. Адміністративна відповідальність юридичних осіб. Законодавство. Судова практика / За заг. ред. С.В. Петкова. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 272 с. URL: <https://jurkniga.ua/administrativna-vidpovidalnist-yuridichnikh-osib-zakonodavstvo-sudova-praktika/> (дата звернення: 14.12.2023).

17. Державна таємниця як складова національної безпеки України: охорона та доступ до державної таємниці; законодавче забезпечення державної таємниці; відповідальність за розголошення державної таємниці; особливості дотримання державної таємниці під час відправлення правосуддя; особливості регулювання в особливий період та під час воєнного стану / Укл.: Джус О.А., Золотарьова М.К., Копотун І.М., Макарова Т.П., Микитюк М.А., Павлюк О.О., Пасіка С.П., Петков С.В., Скриньковський Р.М., Сопільник Л.І., Чубенко А.Г., Шевченко А.М. Київ: ВД «Професіонал», 2023. 438 с. URL: <https://jurkniga.ua/derzhavna-taiemnitsya-yak-skladova-natsionalnoi-bezpeki-ukraini/> (дата звернення: 14.12.2023).

18. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Станом на 1 вересня 2023 року / За заг. ред. Стратонова В.М. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2023. 1208 с. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyi-komentar-kriminalnogo-procesualnogo-kodeksu-ukrayini/> (дата звернення: 14.12.2023).

19. Науково-практичний коментар Кодексу законів про працю України. Станом на 5 жовтня 2023 року / За заг. ред. Теремецького В.І. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2023. 420 с. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyi-komentar-kodeksu-zakoniv-pro-pracyu-ukrayini/> (дата звернення: 14.12.2023).

20. Настільна книга слідчого (дізнавача, детектива): теорія та практика, особливості провадження під час воєнного стану / Укл.: Ануфрієв М.І., Боднарчук О.Г., Бортняк В.А. та ін. Київ: ВД «Професіонал», 2023. 788 с. URL: <https://jurkniga.ua/nastilna-kniga-slidchogo-diznavacha-detektiva-teoriya-ta-praktika-osoblivosti-provadhennya-pid-chas-voennogo-stanu/> (дата звернення: 14.12.2023).

21. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України. Станом на 1 жовтня 2023 року / За заг. ред. Чубенка А.Г. Київ: Видавничий дім «Професіонал», 2023. 645 с. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyi-komentar-kodeksu-administrativnogo-sudochinstva-ukrayini/> (дата звернення: 14.12.2023).

References

1. Butenko V.O. Istoriiia vynyknennia ta stanovlennia pravovoi ekspertyzy yurydychnykh dokumentiv // *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2009. № 2. S. 29–35.
2. Yulehzhana M. Normatyvno-pravovyi akt yak osoblyvyi vyd dokumenta // *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V.I. Vernadskoho*. 2010. Vyp. 27. S. 281–287.
3. Hyliaka O.S. Do pytannia istorii yurydychnoho dokumenta // *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Serii: Pravo*. 2015. Vyp. 34(1). S. 7–11.
4. Hyliaka O.S. Osnovni vymohy do yurydychnoho dokumenta // *Pravo i suspilstvo*. 2017. № 4(2). S. 3–8.
5. Lehin L.M. Normatyvno-pravovyi akt: poniattia ta systema oznak // *Pravo i suspilstvo*. 2016. № 2. S. 21–26.
6. Manko D.H. Tekhnologii provedennia pravovoi ekspertyzy yurydychnykh dokumentiv // *Naukovi zapysky Mizhnarodnogo humanitarnoho universytetu*. Odesa: Feniks, 2016. Vyp. 25. S. 63–67.
7. Manko D.H. *Yurydychni tekhnologii ta alhorytmy formalizatsii prava u vymiri yurydychnoi diialnosti*: monohrafiia. Odesa: Feniks, 2019. 320 s.
8. Onyshchuk I. Tekhnika yurydychnoho pysma: poniattiino-katehorialnyi aparat // *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2013. № 3. S. 87–94.
9. Popova I.M. Pravove rehuliuвання zasvidchennia kopii elektronnykh dokumentiv // *Pravova informatyka*. 2011. № 3–4(31). S. 43–49.
10. Sendetska T.V. Vyznachennia poniattia “pravovyi akt” u pravovii systemi Ukrainy // *Forum prava*. 2011. № 3. S. 708–711.
11. Sydorenko O.O. Spivvidnoshennia poniat pravovoho akta i pravovoho dokumenta // *Aktualni problemy vitchyzniansoi yurysprudentsii*. 2021. № 1. S. 18–22. doi: <https://doi.org/10.15421/392104>
12. Shutak I. Yurydychna tekhnika yak sfera naukovykh znan i navchalna dystsyplina // *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy*. 2013. № 3. S. 81–86.
13. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341-III (iz zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (date of access: 14.12.2023).

14. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI (iz zminyamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (date of access: 14.12.2023).
15. Provadhennia u spravakh pro administratyvni pravoporushennia / Pid zah. red. S.V. Petkova; Bodnarchuk O.H., Bortniak V.A., Bortniak K.V., Hrytsai T.H., Dobrianska N.V., Zolotarova M.K., Petkov S.V., Skrynkovskyy R.M. Kyiv: KNT, 2023. 197 s. URL: <https://jurkniga.ua/provadhennya-u-spravakh-pro-administrativni-pravoporushennya/> (date of access: 14.12.2023).
16. Administratyvna vidpovidalnist yurydychnykh osib. Zakonodavstvo. Sudova praktyka / Za zah. red. S.V. Petkova. Kyiv: Yurinkom Inter, 2023. 272 s. URL: <https://jurkniga.ua/administrativna-vidpovidalnist-yuridichnykh-osib-zakonodavstvo-sudova-praktika/> (date of access: 14.12.2023).
17. Derzhavna taiemnytsia yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy: okhrona ta dostup do derzhavnoi taiemnytsi; zakonodavche zabezpechennia derzhavnoi taiemnytsi; vidpovidalnist za rozgholoshennia derzhavnoi taiemnytsi; osoblyvosti dotrymanna derzhavnoi taiemnytsi pid chas vidpravlennia pravosuddia; osoblyvosti rehuliuвання v osoblyvyi period ta pid chas voiennoho stanu / Ukl.: Dzhus O.A., Zolotarova M.K., Kopotun I.M., Makarova T.P., Mykytiuk M.A., Pavliuk O.O., Pasika S.P., Petkov S.V., Skrynkovskyy R.M., Sopilnyk L.I., Chubenko A.H., Shevchenko A.M. Kyiv: VD "Profesional", 2023. 438 s. URL: <https://jurkniga.ua/derzhavna-taiemnytsya-yak-skladova-natsionalnoi-bezpeki-ukraini/> (date of access: 14.12.2023).
18. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy. Stanom na 1 veresnia 2023 roku / Za zah. red. Stratonova V.M. Kyiv: Vydavnychiy dim "Profesional", 2023. 1208 s. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyy-komentar-kryminalnoho-procesualnoho-kodeksu-ukrayini/> (date of access: 14.12.2023).
19. Naukovo-praktychnyi komentar Kodeksu zakoniv pro pratsiu Ukrainy. Stanom na 5 zhovtnia 2023 roku / Za zah. red. Teremetskoho V.I. Kyiv: Vydavnychiy dim "Profesional", 2023. 420 s. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyy-komentar-kodeksu-zakoniv-pro-pracyu-ukrayini/> (date of access: 14.12.2023).
20. Nastilna knyha slidchoho (diznavacha, detektyva): teoriia ta praktyka, osoblyvosti provadhennia pid chas voiennoho stanu / Ukl.: Anufriev M.I., Bodnarchuk O.H., Bortniak V.A. ta in. Kyiv: VD "Profesional", 2023. 788 s. URL: <https://jurkniga.ua/nastilna-knyha-slidchoho-diznavacha-detektiva-teoriya-ta-praktika-osoblyvosti-provadhennya-pid-chas-voiennoho-stanu/> (date of access: 14.12.2023).
21. Naukovo-praktychnyi komentar Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. Stanom na 1 zhovtnia 2023 roku / Za zah. red. Chubenska A.H. Kyiv: Vydavnychiy dim "Profesional", 2023. 645 s. URL: <https://jurkniga.ua/naukovo-praktichnyy-komentar-kodeksu-administrativnoho-sudochynstva-ukrayini/> (date of access: 14.12.2023).